

Opis źródła:

Wkrótce po śmierci świętego Wojciecha w Rzymie powstały dwa żywoty, których autorstwo przypisuje się Janowi Kanaparzowi (*Żywot pierwszy*, spisany między rokiem 999 a 1003), a drugi Brunonowi z Kwerfurtu (*Żywot drugi*, wzorowany na pierwszym, niepozbawiony błędów, spisany ok. 1004 roku). W obu odnajdujemy podobny opis drogi przyszłego męczennika do Gdańska i kraju Prusów, a także fragmenty podkreślające rolę Bolesława Chrobrego w dziele, które doprowadziło praskiego biskupa do męczeństwa.

Miejsce wydania:

Santi Adalberti Pragensis episcopi et martyris Vita prior, red. J. Karwasińska, [w:] *Monumenta Poloniae Historica nova series*, t. 4, z. 1, Warszawa 1962, r. 27-28, s. 40-41.

Santi Adalberti Pragensis episcopi et martyris Vita altera, auctore Brunone Querfurtensi, red. J. Karwasińska, [w:] *ibidem*, z. 2, Warszawa 196, r. 24, s. 29-30.

Piśmiennictwo czasów Bolesława Chrobrego, tłum. K. Abgarowicz, Warszawa 1960, s. 7-79, 136-137.

Labuda G., *Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna. Antologia tekstów źródłowych*, Poznań 1999, s. 234-235.

Miejsce przechowywania:

Zob. M. Sosnowski, *Studia nad wczesnymi żywotami św. Wojciecha - tradycja rękopiśmienna i polemika środowisk*, Poznań 2013, s. 25-70 (tam m.in. omówienie kwestii rękopisów).

Tekst źródła:

Żywot pierwszy świętego Wojciecha, rozdział 27

Następnie [Wojciech] ostrząc I przygotowując miecz słowa Bożego przeciw okrutnym barbarzyńcom i bezecnym bałwochwalcom, zaczął rozważać, z kim najpierw, [a] z kim potem należy rozpocząć walkę; czy ma udać się do Luciców, którzy żyją z łupienia chrześcijan i krzywdy ludzi, czy do kraju Prusów, których bogiem brzuch i chciwość idąca w parze z morderstwem. Gdy tak się wahał, wydała mu się lepsza myśl, żeby pójść zwalczać bożków i bałwany w kraju Prusów, gdyż ta kraina była bliższa i znana wspomnianemu księciu [Bolesławowi Chrobremu]. Książę zaś poznawszy jego zamiary, daje mu łódź i dla bezpieczeństwa podczas podróży zaopatruje ją w trzydziestu wojów. On zaś przybył najpierw do miasta Gdańska, położonego na skraju rozległego państwa [tego] księcia i dotykającego brzegu morza. Tu, gdy miłosierny Bóg pobłogosławił jego przybycie, gromady ludu przyjmowały chrzest. (...) Szybko płynąc przebywa drogę i po kilku dniach wysiada na brzeg morski, a łódź wraz z uzbrojonym strażnikiem zawraca.

Żywot drugi świętego Wojciecha, rozdział 24

Tak więc książę Bolesław miłował go. Wzywa go przeto [Wojciech], aby mu pomógł; niech pomyśli o tym, w jaki sposób mógłby łodzią morską przeprowadzić się na ziemię Prusów dla

pozyskania dusz i przeorania dzikich ludów lemieszem Bożym. Spełnił księżę rozkazy duchownego ojca; wprawdzie bardzo pragnął, by został u niego, lecz nie śmiał sprzeciwić się zbożnemu przedsięwzięciu.

Na obszarze jego królestwa leży wielkie miasto Gniezno, gdzie [teraz] podoba się świętemu ciału [spoczywać]; tu jaśniej [ono] tysiącem cudów i spływają łaski na tych, którzy przychodzą ze szczerym sercem i proszą o to, co słuszne. Tam więc, ponieważ było mu po drodze, podczas której trwał w milczeniu, odprawił mszę, aby złożyć święte ofiary, mając sam stać się wkrótce ofiarą Chrystusa, chrzci ogromną rzeszę ludzi. Następnie, nie zwlekając, wstępuje do łodzi, którą troskliwy księżę obsadził znaczną załogą wojów, aby nikt niepowołany nie ważył się jej tknąć. Po niewielu dniach żeglugi docierają na fali morskiej do ziemi Prusów nie znających Boga. Żeglarze zaś spieszenie wysadzają na ląd święte brzemię i pod osłoną nocy bezpiecznie uciekają z powrotem.

Słowniczek pojęć:

Lucice – także Wieleci, czyli Słowianie połabscy, zamieszkujący tereny między Odrą i Łabą. Cesarz Otton III i Bolesław Chrobry organizowali przeciwko nim wyprawy, w których uczestniczyli krewni świętego Wojciecha.

Pytania do źródła:

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy)

1. W czym według Brunona z Kwerfurtu przejawiała się pobożność polskiego władcy?
2. Który z żywotów wspomina o miejscu, gdzie przybył z pielgrzymką cesarz Otton III? Czy jeden z fragmentów mógł zostać spisany jeszcze przed tym wydarzeniem?
3. Czy oba źródła mówią o nadmorskim położeniu Gdańska?

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto

1. Czy w świetle obydwu żywotów złe postępowanie jest nierozdzielnie związane z pogaństwem?
2. Czy oba żywoty mówią o tym, że Polska Bolesława Chrobrego była państwem rozległym pod względem terytorialnym?
3. Porównaj informacje na temat przyjmowania chrztu przez poddanych Bolesława Chrobrego, które zawierają oba żywoty. Jaką dostrzegasz różnicę?
4. Czy według starszego ze źródeł święty Wojciech nawracał pogan przemocą?

Wskazówki:

Oba żywoty w nieco inny sposób ukazują rolę Bolesława Chrobrego w opisanych wydarzeniach. U Jana Kanaparza sam przejawia on inicjatywę – można wręcz wywnioskować, że wybór dokonany przez Wojciecha był podyktowany interesem polskiego władcy. Z kolei u

Brunona z Kwerfurtu Bolesław jest osobą bardzo posłuszną reprezentantowi władzy duchownej w osobie praskiego biskupa, w czym przejawia się jego pobożność jako chrześcijańskiego władcy. Jedyne Żywot pierwszy wspomina też o rozległym terytorium, jakie podlegało władzy przyszłego pierwszego króla Polski. Z Żywota drugiego dowiadujemy się natomiast, że podróż z centrum kraju nad morze zajęła misjonarzowi niewiele dni.

Pisząc o podejściu Wojciecha do pogan Jana Kanaparz używa co prawda wojennej retoryki do tego stopnia, że można odnieść wrażenie, iż Wojciech traktował Prusów jak wrogów, z którymi trzeba walczyć. Twórca Żywota w istocie pisze o walce, która ma jedynie wymiar duchowy, co podkreślono dobitnie za pomocą informacji o powrocie uzbrojonego strażnika. Autor ten podkreślił, że Prusowie dokonywali złych czynów („których bogiem brzuch i chciwość idąca w parze z morderstwem”) widząc w chrystianizacji swoiste remedium mogące zmienić ich postępowanie.

Oba fragmenty kładą nacisk na dwa różne punkty geograficzne. W Żywocie pierwszym czytamy o położonym nad Morzem Bałtyckim Gdańsku – jest to element kresów państwa Piastów, w którym wciąż istnieje potrzeba chrystianizacji ludności. Z kolei według Brunona z Kwerfurtu Wojciech chrzczył poddanych Chrobrego zamieszkujących Gniezno, czyli centrum państwa, gdzie spoczęły następnie relikwie męczennika. Do nich to w 1000 roku pielgrzymował cesarz Otton III, a zatem istnieje możliwość, że Żywot pierwszy spisano jeszcze przed tym wydarzeniem.

Literatura pomocnicza:

Labuda G., *Słowiańszczyzna starożytna i wczesnośredniowieczna. Antologia tekstów źródłowych*, Poznań 1999, s. 234-235.

Mielczarski S. *Misja praska świętego Wojciecha*, Gdańsk 1967.

Pobóg-Lenartowicz A., *Święty Wojciech*, Kraków 2002.

Święty Wojciech w tradycji i kulturze europejskiej, Gniezno 1992.

Najważniejsze cezury:

997 – śmierć świętego Wojciecha z rąk Prusów

999 – 1003 – umowny moment powstania Żywota pierwszego

1004 – umowny moment powstania Żywota drugiego

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Arkadiusz Siwko.